

DAR KAO NAČIN IZGRADNJE ZBIRKI U HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA

GIFTS AS A COMPONENT OF COLLECTION BUILDING ACTIVITIES IN CROATIAN PUBLIC LIBRARIES

Ivana Hebrang Grgić

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Zagrebu
ivana.grgic@ffzg.hr

UDK / UDC 025.2:027.3
Istraživanje / Research paper
Primljeno / Received: 22. 4. 2010.

Sažetak

Dar kao način nabave važan je za izgradnju zbirke narodnih knjižnica. Rad prikazuje kratak pregled literature vezane uz darove u knjižnicama, pregled hrvatskih zakonskih odredbi te rezultate istraživanja o postupanju s darovima u hrvatskim narodnim knjižnicama. Cilj istraživanja bio je ustanoviti količinu i učestalost darovanja u knjižnicama, način zaprimanja darovnih ponuda, postupak odlučivanja o darovnim ponudama, način zahvaljivanja darovateljima, razloge odbijanja darova te način vođenja dokumentacije vezane uz darove. Također se nastojalo ustanoviti moguće postojanje pisanih dokumenata u knjižnicama koji bi određivali pravila o postupanju s darovima. Zaključak istraživanja pokazuje što je sve potrebno učiniti kako bi postupanje s darovima u hrvatskim knjižnicama bilo transparentno i u skladu s hrvatskim zakonima i propisima te kako bi knjižnice i njihovi korisnici imali što veću korist od darovane građe.

Ključne riječi: dar, narodne knjižnice, izgradnja zbirke, smjernice za izgradnju knjižnične zbirke

Summary

Gifts present an important component of collection building in all libraries. The paper gives a short overview of literature on this topic, an overview of Croatian legal regulations of gifts to libraries, and the results of the survey of procedures of dealing with gifts in Croatian public libraries. The purpose of the survey was to determine the quantity and frequency of presenting gifts in Croatian public libraries, the procedures of receiving gift offers, the practices and reasons for accepting or refusing gifts, the ways of thanking the book donors, and the procedures concerning the gifts documentation. The survey has tried to find out whether libraries have written policies and procedures on dealing with gifts. The conclusion of the research shows what needs to be done in order to deal with gifts transparently and in accordance with the legal regulations, and thus ensure that both libraries and their users benefit from the gifts.

Keywords: gifts for collections, collection development policy, public libraries, Croatia

Uvod

Izgradnja zbirke temeljna je zadaća svih knjižnica i preduvjet je za obavljanje svih drugih zadaća (obrade, čuvanja, davanja građe na korištenje). Velika produkcija knjiga, zvučnih zapisa, elektroničke i druge građe rezultirala je potrebom jasnoga i preciznog definiranja smjernica za izgradnju knjižničnih zbirki. Smjernice se donose na međunarodnoj razini (npr., IFLA,¹ UNESCO²) i na nacionalnim razinama (npr., podzakonski akti i standardi pojedinih zemalja³), a na temelju takvih općenitih uputa i preporuka knjižnice sve češće izrađuju vlastite smjernice koje uvažavaju posebnost svake knjižnice, njenih korisnika i okruženja u kojem djeluju.

Od kada knjižnice postoje, dar ima veliku važnost u izgradnji zbirki. Građani često daruju građu knjižnicama, a ponekad su ti darovi iznimno vrijedni (bilo da imaju veliku tržišnu vrijednost, bilo da su značajni za razvoj zbirke

¹ Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 31-45.

² Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

³ Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999) [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>

knjižnice kojoj su darovani). Ipak, ponekad knjižnice mogu imati probleme vezane uz postupanje s darovima. Ponudeni darovi mogu biti nepotrebni, u lošem fizičkom stanju, troškovi obrade mogu biti preveliki ili problem može predstavljati smještaj građe (zbog vrste građe, količine ili posebnih uvjeta čuvanja). Problem knjižnicama mogu biti i sami darovatelji koji, iako uglavnom dobronamjerni, mogu imati zahtjeve koje knjižnica ne može ispuniti. Upravo zbog navedenih razloga, bitno je da knjižnica odredi vlastitu politiku postupanja s darovima. Veliku pomoć pri formiranju takvih knjižničnih smjernica nude smjernice *Darovi za zbirke* koje je 2008. godine objavila IFLA, a u hrvatskom su prijevodu objavljene 2010. godine u izdanju Hrvatskoga knjižničarskog društva.⁴

Stavovi i praksa hrvatskih narodnih knjižnica do sada nisu detaljnije istraženi. Ponekad se naznake politike postupanja s darovima mogu iščitati iz smjernica za izgradnju zbirki hrvatskih narodnih knjižnica. Drugi izvor podataka o darovima, godišnja su izvješća knjižnica u kojima se najčešće navodi broj jedinica darovane građe, vrste darovane građe i njihova novčana vrijednost. U ovom istraživanju neće se detaljnije istraživati spomenuti dokumenti zbog toga što često nisu lako dostupni (tek malobrojne smjernice i izvješća objavljeni su na internetskim stranicama knjižnica⁵). Podaci o postupanju s darovima nastojat će se prikupiti online anketom.

Pregled literature i hrvatskih zakonskih propisa vezanih uz darove u knjižnicama

Okvirni teorijski prikaz oblikovanja knjižničnih zbirki darovima dala je K. Tadić 1994. godine. Autorica razlikuje slučajne darove (one koji u knjižnicu stižu željom darovatelja) i izazvane (u slučaju kada knjižnica traži od pojedinaca ili ustanova određenu građu).⁶ Slučajni darovi nazivaju se i netraženima ili

⁴ Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

⁵ Npr., Smjernice za nabavu knjižnične građe u Gradskoj knjižnici Zadar [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.gkzd.hr/pdf/dokumenti/smjernice.pdf>

⁶ Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.

ponuđenima, a izazvani traženima.⁷ Vrlo je važno da knjižnica utvrdi uklapaju li se konkretni darovi u strukturu knjižničkog fonda, tj. jesu li u skladu s nabavnom politikom knjižnice. Darovateljima je potrebno pismeno zahvaliti na darovanoj građi. K. Tadić spominje i ostavštine i darove koje za života daruju ugledni pojedinci, a koji mogu biti veće materijalne i/ili kulturne vrijednosti. Takvi darovi mogu se čuvati kao posebne zbirke.

Pokušamo li u *Vjesniku bibliotekara Hrvatske* pronaći podatke o darovima u hrvatskim knjižnicama, nećemo naći teorijske radove, ali postoji vijest iz 1961. godine prema kojoj su školske knjižnice na području grada Karlovca svoju "stariju građu" darovale Gradskoj knjižnici Karlovac. Ta je knjižnica tako dobila vrijednu građu među kojom je i dvadesetak knjiga s pečatom Ilirske čitaonice.⁸ Ovo je tek jedan od niza primjera koji dokazuju da su darovi značajan način izgradnje zbirki.

Praktički, najkorisnija literatura na hrvatskom jeziku jesu ranije spomenute IFLA-ine smjernice za darove. Zahvaljujući njima, hrvatske knjižnice imaju čvrstu osnovu za stvaranje vlastitih smjernica (koje se moraju temeljiti i na politici izgradnje knjižnične zbirke, ali i na važećim zakonima i propisima). IFLA-ine smjernice preporučuju precizno određivanje mjerila za prihvaćanje darova te ističu važnost ovlaštivanja zaposlenika u knjižnici koji će brinuti o postupanju s darovima. Od velike je važnosti, prema smjernicama, specificiranje načina vođenja i čuvanja dokumentacije vezane uz darove. Nadalje, smjernice analiziraju i način postupanja s netraženim darovima, kao i načine pregovaranja o darovima. Važan korak je i procjena darova – bitno je točno ustanoviti vlasništvo, porijeklo, materijalnu vrijednost i prikladnost ponuđene građe, prepoznati osjetljivu građu i moguće posebne uvjete pod kojima se građa daruje knjižnici. Prije primitka dara, knjižnica mora razmotriti opseg poslova koji će se morati provesti nakon primitka dara (npr., obrada) kao i postojanje uvjeta za čuvanje i smještaj ponuđene građe. Posebno poglavlje smjernica posvećeno je potvrdi primitka dara (to može biti pismo zahvale, formalni darovni ugovor ili neka druga potvrda koju zatraži darovatelj).

⁷ Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

⁸ Hakenberg, A. Gradska knjižnica u Karlovcu. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 7, 3/4(1961), 244-245.

Pri postupanju s darovima, knjižničari bi trebali poznavati i osnovne zakonske propise koji se odnose (i) na darove u knjižnicama. Prema hrvatskom Zakonu o knjižnicama, knjižnična djelatnost od interesa je za Republiku Hrvatsku i obavlja se u knjižnicama.⁹ Pokloni i donacije za koje neprofitna organizacija (knjižnica) ne pruža nikakvu protuuslugu davateljima tih donacija, nisu oporezivi.¹⁰ Prema hrvatskim zakonima, također, postoje i porezne olakšice za darovatelje. Porezna olakšica pri davanju novčanih donacija propisana je za sve fizičke osobe, nevezano iz kojeg izvora ostvaruju dohodak, kao i za pravne osobe koje obavljaju gospodarsku djelatnost. Osoba koja ostvaruje dohodak temeljem radnog odnosa i tijekom godine daruje, na primjer, novac ili građu knjižnici, može podnošenjem godišnje prijave poreza na dohodak ostvariti pravo na osobni odbitak za svotu koju je darovala, te tako umanjiti poreznu osnovicu. Obveznici poreza na dohodak mogu na osnovu darovanja za neprofitne namjene povećati svoj osobni odbitak za iznose najviše do 2 posto ukupnih primitaka ostvarenih u prethodnoj kalendarskoj godini.¹¹

Obveznici poreza na dobit mogu u svoje rashode poslovanja koji im umanjuju osnovicu poreza uključiti darovanja u naravi ili u novcu, dana u kulturne, znanstvene, odgojno-obrazovne i dr. svrhe. Ta darovanja moraju biti upućena udrugama i drugim osobama koje ove djelatnosti obavljaju u skladu s posebnim propisima (u slučaju knjižnica, to je Zakon o knjižnicama). Darovi mogu biti do visine 2 posto ukupnog prihoda ostvarenog u prethodnoj kalendarskoj godini.¹² Postoji mogućnost i neoporezivanja donacije veće od 2 posto ukupnog prihoda prethodne godine, ali uz potvrdu nadležnog ministarstva (ovisno o namjeni donacije i djelatnosti organizacije, a za narodne knjižnice to je Ministarstvo kulture). Potvrda mora sadržavati svrhu i program za koji će se donacija koristiti.

⁹ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997), čl. 2 i 3 [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>

¹⁰ Zakon o porezu na dobit. // Narodne novine 177(2004), čl. 2 [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/313707.html>

¹¹ Zakon o porezu na dohodak. // Narodne novine 177(2004), čl. 36 [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/313706.html>

¹² Zakon o porezu na dobit. // Narodne novine 177(2004), čl. 7 [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/313707.html>

Istraživanje o postupanju s darovima u hrvatskim narodnim knjižnicama

Cilj, metoda i uzorak istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi način postupanja s darovima u hrvatskim narodnim knjižnicama. Nastojalo se ustanoviti koja mjerila prihvaćanja darova knjižnice primjenjuju, koliko približno darova dobivaju, tko nudi darove knjižnicama, koji su razlozi darivanja, koji su razlozi odbijanja darova, prihvaćaju li knjižnice uvjetovane darove, na koji način primaju darovne ponude, čuvaju li knjižnice dokumentaciju o darovima, na koji način zahvaljuju na darovima te imaju li pisane dokumente u kojima se određuju pravila postupanja s darovima. Također se nastojalo utvrditi postoji li statistički značajna razlika u određenim dijelovima postupanja s darovima vezano uz veličinu knjižnice. Istraživanje je provedeno u veljači 2011. godine anonimnom online anketom. Upitnik se sastojao od 16 pitanja. Dvanaest pitanja je nudilo mogućnost samo jednog odgovora, jedno pitanje mogućnost više odgovora, u dva pitanja tražilo se rangiranje po učestalosti (pet stupnjeva), a jedno pitanje bilo je otvoreno s mogućnošću upisivanja odgovora.

Prvotna namjera bila je uključiti u istraživanje sve narodne knjižnice u Hrvatskoj. Popis knjižnica preuzet je s Portala narodnih knjižnica,¹³ a nadopunjen podacima dostupnim u upisniku knjižnica na mrežnim stranicama Ministarstva kulture Republike Hrvatske.¹⁴ Na Portalu narodnih knjižnica dostupni su podaci za 219 knjižnica, a u upisniku za 177 (koje su sve i na Portalu, ali neke bez podataka o elektroničkoj adresi). S popisa su izlučeni ogranci knjižnica kao i knjižnice koje nemaju elektroničku adresu (moguće postojanje elektroničkih adresa za knjižnice koje te adrese nemaju niti u jednom od dva promatrana popisa, provjereno je i pretraživanjem interneta pomoću pretraživača Google). Zamolba za ispunjavanje upitnika poslana je na 189 adresa, od čega je 28 bilo nevažećih. Konačan broj knjižnica koje su na elektroničke adrese primile poruku sa zamolbom da sudjeluju u istraživanju je 161. Nakon četrnaest dana, 66 knjižnica je u potpunosti ispunilo anketu (40 posto) što je iznimno dobar postotak za online anketu.

¹³ Knjižnica.hr : portal narodnih knjižnica [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/home.php>

¹⁴ Kulturne djelatnosti : knjižnična djelatnost : upisnik knjižnica [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202>

Statistički podaci obrađeni su u programu Microsoft Excel, a hi-kvadrat testom nastojalo se utvrditi postoje li statistički značajne razlike u nekim dijelovima postupanja s darovima ovisno o veličini knjižnice.

Rezultati istraživanja

Pitanje o broju zaposlenih u knjižnici postavljeno je radi analize korelacija s nekima od ostalih pitanja. Knjižnice s jednim do pet zaposlenika kategorizirane su za potrebe istraživanja kao manje knjižnice. Njih je u uzorku ukupno 48 (73 posto). Knjižnice s više od pet zaposlenih kategorizirane su kao veće knjižnice, a u uzorku ih je 18 (27 posto).

Sljedeći dijelovi politike postupanja s darovima testirani su hi-kvadrat testom kako bi se utvrdilo postoje li statistički značajne razlike vezano uz veličinu knjižnice: udio darovane građe u godišnjoj nabavi, postojanje službenog dokumenta koji određuje način postupanja s darovima, postojanje ovlaštenog djelatnika za postupanje s darovima, trajno čuvanje dokumentacije o darovima, prihvaćanje darovnih ponuda, razmatranje uvjetovanih ponuda, traženje darova te izdavanje pisane potvrde o primitku dara. Tablica 1. prikazuje rezultate za svaki pojedini dio, a hi-kvadrat testom dokazano je da postoje značajne razlike između manjih i većih knjižnica u razmatranju uvjetovanih darova, u postojanju ovlaštenog djelatnika za postupanje s darovima te u prihvaćanju ili neprihvaćanju svih ponuđenih darova. Za ostale promatrane dijelove ne postoji statistički značajna razlika koja bi bila povezana s veličinom knjižnice.

Izrada dokumenta kojim bi se odredilo postupanje s darovima preporuča se svim knjižnicama.¹⁵ Prema prikupljenim podacima, takav dokument ima 16 knjižnica (24 posto). Na pitanje o kojem se konkretno dokumentu radi, po tri knjižnice (5 posto) odgovaraju da je postupanje s darovima određeno pravilnikom o poslovanju knjižnice odnosno pravilnikom o nabavi građe. Dvije knjižnice (3 posto) tvrde da imaju smjernice za postupanje s darovima. Ostalih osam knjižnica tvrdi da je postupanje s darovima određeno nekim drugim dokumentom. Nužno je da u skoroj budućnosti što više hrvatskih narodnih knjižnica odredi način postupanja s darovima usvajanjem kvalitetnog dokumenta koji će se temeljiti na IFLA-inim smjernicama za darove.

¹⁵ Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 13.

Tablica 1. Promatrani dijelovi postupanja s darovima u odnosu na veličinu knjižnice. Tamnijim slovima označeni su dijelovi za koje postoji statistički značajna razlika vezano uz veličinu knjižnice.

Promatrani dio politike postupanja s darovima	Manje knjižnice (N=48)	Veće knjižnice (N=18)	P (χ^2 test)
udio darovane građe u godišnjoj nabavi manji od 10%	73%	56%	0,177
postojanje službenog dokumenta o postupanju s darovima	25%	22%	0,815
postojanje ovlaštenog djelatnika za postupanje s darovima	15%	56%	0,001
trajno čuvanje dokumentacije o darovima	58%	44%	0,313
prihvatanje svih darovnih ponuda	13%	44%	0,002
razmatranje uvjetovanih ponuda	4%	33%	0,001
traženje darova	38%	67%	0,034
izdavanje pisane potvrde o primitku dara	88%	89%	0,878

Posebno ovlaštenog djelatnika za provođenje postupka prihvatanja ili odbijanja darova ima 17 knjižnica (26 posto), a kao što je prikazano u tablici, hi-kvadrat test pokazuje da postoji statistički značajna razlika između manjih i većih knjižnica. Manje knjižnice rjeđe ovlašćuju zaposlenike za postupanje s darovima (što je razumljivo pogotovo ako knjižnice imaju samo jednog zaposlenika).

Na pitanje, na koji način darovatelji nude građu, moguće je bilo označiti više ponuđenih odgovora. Osamdeset i osam posto knjižnica odgovorilo je da darovatelji donose građu u knjižnicu. Budući da je broj jedinica građe uglavnom malen (u 80 posto slučajeva knjižnice dobivaju ponude za 1 do 10 jedinica građe), za pretpostaviti je da darovateljima nije problem donijeti građu u knjižnicu. Međutim, sa stajališta knjižnica, zasigurno bi bilo praktičnije da darovatelji dostavljaju popis građe koju nude. Petnaest posto knjižnica odgovorilo je da darovatelji ponekad dostavljaju popis građe, a 6 posto knjižnica odgovorila je da su darovatelji ponekad telefonski nudili građu. Smjernice za darove svakako bi trebale urediti način nudenja građe knjižnici kako bi se i darovateljima i knjižničarima olakšao postupak te skratilo vrijeme i smanjio trošak potreban za provođenje postupka. Također, čuvanjem dokumentacije o

ponudama sačuvali bi se podaci ne samo o prihvaćenim, nego i o odbijenim darovima, što može biti značajno za stvaranje slike o strukturi korisnika te za predviđanje budućih darovnih ponuda.

Pitanje o razlozima darivanja nudilo je šest odgovora s mogućnošću odabira pet stupnjeva učestalosti. Najčešći motiv darovatelja je posjedovanje građe koja im je suvišna. Taj je motiv obično i najmanje zanimljiv knjižnicama i takve se ponude najčešće odbijaju (ili se prihvaćaju, ali ne uvrštavaju u fond). Drugi razlog je zamjena za izgublenu ili oštećenu građu i taj je razlog vrijedan knjižnicama samo radi održavanja stalnog stanja fonda. Treći po učestalosti razlog darovanja građe knjižnicama je želja darovatelja da knjižnici daruje vrijednu građu. Taj bi razlog mogao biti zanimljiv, ali čak i u slučaju da darovatelj pretpostavlja da nudi knjižnici vrijednu (tj. korisnu, potrebnu) građu, ta građa ne mora zaista biti u skladu s nabavnom politikom knjižnice. Najrjeđi razlozi darivanja su ostavštine i oslobađanje od plaćanja poreza i/ili ostvarivanje poreznih olakšica. Dvanaest posto knjižnica u dokumentaciji o darovanju redovito bilježi razlog darovanja, 30 posto ih to čini povremeno, a 58 posto nikada. Kod darova manje vrijednosti, razlog darovanja možda nije toliko važan, ali ako je interes darovatelja, primjerice, oslobođenje od obveze plaćanja poreza na nasljedstvo, knjižničari bi trebali imati upute (u obliku smjernica) koje moraju biti u skladu sa zakonom.¹⁶

Dvadeset posto knjižnica prihvaća sve ponuđene darove. Hi-kvadrat testom dokazano je da postoji statistički značajna razlika između velikih i malih knjižnica u odnosu na učestalost prihvaćanja ponuđenih darova. Manje knjižnice su selektivnije u prihvaćanju darova – od 48 manjih knjižnica, samo ih 6 prihvaća sve darovne ponude (očekivana frekvencija je 9,4), dok od 18 velikih knjižnica, njih 8 prihvaća sve darovne ponude (očekivana frekvencija za veće knjižnice je 3,5). Dvanaest posto knjižnica iz uzorka razmatra uvjetovane ponude darova, ali kao primjer navode postupke koji nisu uvjetovane ponude te je moguće zaključiti da knjižničarima sam pojam uvjetovanog darovanja nije sasvim jasan. Prema IFLA-inim smjernicama, knjižnice bi trebale obeshrabrivati uvjetovana darovanja (npr., ograničavanje pristupa građi, unošenje ex

¹⁶ Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 20.

librisa i sl.). Između većih i manjih knjižnica postoji statistički značajna razlika u razmatranju uvjetovanih ponuda. Veće knjižnice češće uzimaju u razmatranje takve ponude (6 knjižnica, a očekivana frekvencija je 2,2), a razlog može biti (i) u činjenici da imaju više zaposlenika koji se mogu pozabaviti ispunjavanjem uvjeta. Od manjih knjižnica, samo dvije razmatraju uvjetovane ponude (očekivana frekvencija je 5,8).

U pitanju o razlozima knjižnica za odbijanje darovnih ponuda, ponudeni su stupnjevi učestalosti pojedinih razloga. Tablica 2. pokazuje poredak razloga odbijanja darova od najučestalijeg do najrjeđeg. Ponuđena građa u hrvatskim narodnim knjižnicama najčešće se odbija zato što je zastarjela, zato što je u lošem stanju ili je duplikat. Često se odbija i građa koja je izvan opsega knjižničnih zbirki ili je neprikladna za knjižnice (iako se takva građa rjeđe nudi knjižnicama). Najrjeđi razlozi odbijanja ponuđenih darova su neriješena pitanja vezana uz vlasništvo te prevelik broj ponuđenih jedinica (tj. nemogućnost knjižnice da fizički smjesti i čuva svu ponuđenu građu). Pretpostavka je da je i najmanje ponuda u kojima su neriješena pitanja vezana uz vlasništvo. Također su rijetke i ponude većeg broja jedinica građe (20 posto knjižnica tvrdi da ponekad dobivaju ponude koje sadržavaju više od 10 jedinica).

Tablica 2. Razlozi odbijanja ponuđenih darova u hrvatskim narodnim knjižnicama, od najčešćeg do najrjeđeg

1.	Zastarjela građa
2.	Građa u lošem materijalnom stanju
3.	Duplikati
4.	Građa izvan opsega zbirki
5.	Građa neprikladna za knjižnice
6.	Problemi vezani uz vlasništvo nad građom
7.	Prevelik broj ponuđenih jedinica građe

Dokumentaciju koja se odnosi na darove, 36 knjižnica (55 posto) čuva trajno, a 30 (45 posto) privremeno ili ju uopće ne čuva. IFLA-ine smjernice knjižnicama preporučuju trajno čuvanje dokumentacije (dokumentacija uključuje korespondenciju, elektroničke poruke, formulare o pohrani, darovne ugovore i drugo). Dio dokumentacije svakako su pisane potvrde primitka dara (zahvale darovateljima). Takve potvrde izdaje 58 knjižnica (88 posto). Dvije knjižnice (3 posto) ponekad potpisuju darovne ugovore. Prema IFLA-inim

smjernicama, knjižnice bi trebale izdavati potvrde o primitku dara.¹⁷ U slučaju neprihvatanja dara, 17 posto knjižnica darovateljima uručuje pismenu zahvalu i obrazloženje odbijanja dara, a 79 posto to čini usmeno. Usmeno odbijanje i zahvaljivanje jest najjednostavnije i za pretpostaviti je da je darovateljima u većini slučajeva takvo objašnjenje dovoljno. Međutim, bilo bi dobro da knjižnica ipak pismeno zahvali na svakoj ponudi, uz objašnjenje odbijanja. Takav postupak poželjan je iz više razloga – darovatelju će biti drago primiti pismenu zahvalu iako dar nije primljen, a sačuvana kopija dopisa koristit će pri statističkoj analizi broja ponuđenih i primljenih darova. Također, dokumentacija o odbijenim darovima bit će vrijedan izvor za analizu mogućih darovatelja u budućnosti (45 posto posto knjižnica odgovara da ponekad traži darove od pojedinaca ili ustanova).

Zaključak

Malo hrvatskih narodnih knjižnica ima službene dokumente koji određuju način postupanja s darovima. Do sada su hrvatski knjižničari o darovima u knjižnicama mogli saznati samo iz godišnjih izvještaja (u kojima se među podacima o nabavljenoj građi ponekad navodi i broj jedinica građe dobiven darom te ukupna materijalna vrijednost darova), a iskustva su se izmjenjivala usmenom predajom. Istraživanje opisano u ovom radu potaknuto je IFLA-inim smjernicama za darove, a jedan od ciljeva bio je poticanje knjižnica na razmišljanje o daru kao jednom od načina izgradnje zbirke. Istraživanje je pokazalo da postupanje s darovima i darovnim ponudama u hrvatskim narodnim knjižnicama nije formalno određeno. Ako žele popraviti praksu postupanja s darovima, hrvatske narodne knjižnice trebale bi ovlastiti djelatnika (jednog ili više) za provođenje postupka prihvaćanja ili odbijanja darova, trebale bi detaljno voditi dokumentaciju o darovima, trajno ju čuvati te selektivno prihvaćati darove (u skladu s nabavnom politikom knjižnice). Svi navedeni dijelovi najlakše bi se mogli odrediti izradom smjernica za postupanje s darovima koje bi se temeljile na IFLA-inim smjernicama, na smjernicama za izgradnju zbirke te na hrvatskim zakonskim propisima. Je li hrvatski prijevod IFLA-inih smjernica potaknuo praksu stvaranja smjernica za darove u hrvatskim narodnim knjižnicama, bilo bi zanimljivo provjeriti u budućnosti sličnim istraživanjem.

¹⁷ Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela *Conspectus*. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 26.

LITERATURA

Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb, Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 31-45.

Narodna knjižnica : IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za razvoj službi i usluga. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2003.

Standard za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 58(1999) [citirano: 2011-02-14]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/270810.html>

Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. // Darovi za zbirke : smjernice za knjižnice. Upute za izradbu smjernica za izgradnju knjižnične zbirke primjenom modela Conspectus. Međunarodna posudba i dostava dokumenata : načela i smjernice za postupanje. Model nacionalnog pravilnika za međuknjižničnu posudbu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010. Str. 11-30.

Smjernice za nabavu knjižnične građe u Gradskoj knjižnici Zadar [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.gkzd.hr/pdf/dokumenti/smjernice.pdf>

Tadić, Katica. Rad u knjižnici. Opatija : Naklada Benja, 1994.

Hakenberg, A. Gradska knjižnica u Karlovcu. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 7, 3/4(1961), 244-245.

Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105(1997) [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/267274.html>

Zakon o porezu na dobit. // Narodne novine 177(2004) [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/313707.html>

Zakon o porezu na dohodak. // Narodne novine 177(2004) [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/313706.html>

Knjižnica.hr : portal narodnih knjižnica [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/home.php>

Kulturne djelatnosti : knjižnična djelatnost : upisnik knjižnica [citirano: 2011-14-02]. Dostupno na: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=202>